

5. Басюк Н.А. Виховання почуття відповідальності в молодших школярів. Сходинки до відповідальності. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 192с.
6. Сперанский В.И. Социальная ответственность личности: сущность и особенности формирования. – М.: Изд.МГУ, 1987. – С.38-87.
7. Натайзон Э.Ш. Трудный подросток и педагогический коллектив. – М., 1984.
8. Колеченко А.К. Психология и технология воспитания. – СПб.: КАРО, 2006. – 416с.

Н.І.Зеленкова

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ

У статті розглядається педагогічна компетентність учителя як складне особистісне утворення.

This article considers the professional of a teacher as a complex personal unite.

Процеси європейської інтеграції охоплюють всі сфери життєдіяльності, включаючи вищу, освіту. Сучасне реформування професійної підготовки вчителя в Україні, вимагаючи адаптації педагогічних кадрів до зростання вимог, які збільшилися завдяки великому обсягу інформації, та складні завдання, які стоять перед вчителем при виконанні завдань підростаючого покоління.

Взаємодія освітніх систем України та європейських країн – учасниць Булонської угоди відкриває перед вітчизняною системою освіти нові перспективи. Основні принципи і вимоги Булонської декларації, створення єдиного ринку праці та інтелектуального простору. Особливо великого значення набуває педагогічна компетентність як складова професіоналізму вчителя.

“Головними цілями Болонського процесу є підвищення та конкурентоспроможність європейської вищої освіти, мобільності студентів, викладачів, науковців, адміністративного персоналу європейських вищих навчальних закладів; здатність випускників європейських ВНЗ до працевлаштування в умовах глобального ринку праці” [10, 14].

Інтеграція в сучасне суспільство і знаходження свого місця в житті вимагають дедалі більше зусиль і компетентності від кожної людини. Отже, сьогодні тільки та людина може повноцінно діяти у мінливому світі, яка здатна зробити самостійний вибір, прийняти

самостійне рішення. Всі ці обставини зумовлюють потребу в оволодінні сучасними компетентностями, які дають можливість реалізувати в житті пізнавальний, духовно-моральний, творчий, комунікативний і естетичний потенціал.

Мета нашої статті проаналізувати різні підходи щодо трактування поняття “компетентність” та “професійна компетентність” вчителя.

Аналіз наукової та психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдності у визначенні поняття “компетентність”.

Поняття “компетентність” знаходиться нині в епіцентрі світової думки, оскільки воно розкриває якісно нові перспективи розуміння місії школи, життєвих результатів освітньої діяльності. В основі концепції компетентності лежать ідея виховання компетентної людини та працівника, який не лише має необхідні знання, професіоналізм, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідність за певну діяльність.

Незважаючи на те, що терміни “компетенція”, “компетентний”, “компетентність” часто зустрічається в педагогічній літературі, вони не є однозначними і, за висловами деяких європейських педагогів (Г.Халаш, Д.Куллахан та ін.), безпроблемними. Щоб глибше зрозуміти природу поняття “компетентність”, звернемося до енциклопедичних джерел і словників, які розкривають багатогранність і неоднозначність розуміння цього феномена наукового знання. Термін “компетентність” є похідним від слова “компетентний”. Слово “компетентний” (competens із лат. – відповідний, здатний) означає: 1) той, хто володіє компетенцією; 2) обізнаний у певній галузі [8].

По суті, компетентність – це сукупність компетенцій, її ядро, серцевина. Відзначимо, що в різних тлумачних словниках тлумачення поняття “компетентний” хоча і дещо відрізняється за своїм змістом, але включають два загальних аспекти: 1) певні знання людини в якій-небудь галузі, яка з чим-небудь добре обізнана, тямуща; 2) певні повноваження, повноправність. Приміром, у “Словнику української мови” компетентний характеризується як: 1) той, хто має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікації; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний [9, с. 250].

Таку ж характеристику поняттю “компетентний” дають “Великий тлумачний словник української мови” (К., 2001), “Словник

чужомовних слів” (К., 1996), “Іншомовні слова: Довідник учня” (Тернопіль, 1998), не збагачуючи його новим змістом, новими акцентами. Як правило, українські і російські словники ототожнюють поняття “компетентність” і “компетенція”, хоча кожне із них несе свій смисл. Компетентна людина, яка не володіє повноваженнями (компетенціями), не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати.

Компетентність – це поняття відповідних знань і здібностей. Що дозволяють обґрунтовано судити про будь-яку сферу й ефективно діяти в ній. Це знання, обізнаність (поінформованість) у будь-якому питанні. Компетентність можна розглядати як можливість встановлення зв'язку між знаннями і ситуацією, чи в широкому розумінні, як здатність знаходити, виявляти послідовність дій для розв'язання проблеми. Бути компетентним – означає мобілізувати в конкретній ситуації отриманні знання й досвід [6, с.34].

Компетенція (в перекладі з латини “competenta”), що означає коло питань, що до яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Це спроможність виконувати будь-яке завдання якісно та ефективно.

У науковій літературі до поняття компетентності включають, крім загальної сукупності знань, ще й знання можливих наслідків конкретного способу впливу, рівень умінь і досвід тактичного використання знань. Головним, спільним, що характеризує точку зору різних авторів, є те, що знання людини виступають потенціалом, яким вона володіє, але привести його в дію зможуть додаткові фактори. Значить, компетентність – це не тільки наявність знань і досвіду, але й уміння їх використати при здійсненні своїх функцій. На наш погляд, більш сучасна, актуальна формула розуміння поняття “компетентність” міститься в різних англомовних словниках.

У перекладі з англійської “competence” означає: здатність, уміння, компетентність, компетенцію, правомочність.

Глумачний словник англійської мови (Webster Universal Dictionary. Harver Educational Services Inc. New York) трактує поняття “competence”, яке походить від латинського “competere” та має значення “збігатися”, “погоджувати”, “бути здатним”, як:

- відповідність, достатність, уміння виконання певної роботи, завдання, обов'язку;
- розумові здібності або загальні вміння і навички.

Merriam Вебстер – Словник Колегіуму, вважає, competence – це якість, стан; competent – той, що має необхідну чи адекватну здатність діяти, розвиватись особливим шляхом [12, с.235].

Як бачимо, англomовні словники детальніше розкривають сучасний зміст поняття “компетентність”, де на перший план виходять категорія “здатність до дії” як уміння використовувати знання у практичній діяльності; як певні стратегії для реалізації творчого потенціалу особистості. Поняття компетентності, пов’язане зі здатністю відповідати вимогам високого рівня складності, включає систему вчинків.

Бути компетентним – значить уміти мобілізувати у даній ситуації набуті знання і досвід. При обговоренні компетентності увага звертається на конкретні ситуації, в яких вони проявляються.

Компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації. Вона органічно пов’язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності.

Компетентність – це специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв’язувати проблеми, що виникають в реальних ситуаціях життя.

Більшість авторів під компетентністю розуміють загальну здатність і готовність особистості до дії, що ґрунтуються на знаннях і досвіді, які набуті завдяки навчанню і вихованню, зорієнтовані на становлення учня як суб’єкта життя і культури, активну інтеграцію в суспільство, освоєння багатогранної ролевої палітри. Компетентність одночасно поєднує мобілізацію знань, умінь, поведінкових відносин. Компетентність розвиває уміння: розв’язувати найрізноманітніші життєві проблеми; отримувати й аналізувати інформацію; критично аналізувати інформацію, приймати рішення; оцінювати соціальні наслідки дій; працювати в групі; розробляти й виконувати контракти; включатись у проекти, організовувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення. Поняття компетентності включає в себе не тільки когнітивну складову, а й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову; систему ціннісних орієнтацій, звички.

Компетентність – це підхід до знання як інструменту розв’язання життєвих проблем, прийняття ефективних рішень у різних сферах життєдіяльності людини.

Беручи до уваги Національну доктрину розвитку освіти України в XXI столітті, нові соціальні та культурні цінності, які

обумовлюють виникнення нових тенденцій у змісті, форм і методів професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, активізувалися і дослідження у цих напрямках.

Вітчизняна педагогіка вже має деякі напрацювання в цьому напрямі. Компетентність, професійна компетентність розглядалися в різних аспектах у працях В.Бондаря, Л.Алексєєвої, Н.Шаболдіної, О.Олексюка, Г.Ларіонової, І.Зязюна, Л.Кондрашової, А.Макарової.

А.Бондар вважає, що компетентний вчитель організовує педагогічну діяльність так, щоб вона була спрямована на отримання усвідомленого результату.

У педагогічних дослідженнях Л.Алексєєвої і Н.Шаболдіної існує взаємозв'язок між поняттями "готовність", "компетентність" та "професіоналізм". Цей взаємозв'язок логічно приводить до поняття "професійна компетентність". Тому Л.Алексєєва і Н.Шаболдіна поняття "професійної компетенції" трактують як "інтегральну характеристику ділових і особистих якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвід, достатній для здійснення мети даного роду діяльності" [1, с.97].

О.Олексюк розглядає професійну компетентність вчителя як володіння знаннями, вміннями та нормативами, необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів та норм [2, с.5-32].

Г.Ларіонова професійну компетентність як "...коло питань, в яких суб'єкт володіє знаннями, досвідом, сукупність яких відображає статус і кваліфікацію, а також деякі особистісні, індивідуальні особливості, які забезпечують можливість реалізації певної діяльності" [7, с.78].

І.А.Зязюн включає професійну компетентність в системне поняття „педагогічної майстерності” нарівні з такими властивостями особистості як гуманістична спрямованість діяльності вчителя, педагогічні здібності і педагогічна техніка. Він зазначає, що "складність набуття професійної компетентності полягає в тому, що професійне знання має формуватися на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному" [3, с.30-33].

Професійна компетентність вчителя визначається Л.В.Кондрашовою як "єдність його теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності" [4, с.98]. вона також наголошує на те, що показником педагогічного професіоналізму постає комплексна характеристика, яка включає в себе вимоги суспільства до

особистості вчителя і специфіку педагогічної діяльності. Такою комплексною характеристикою виступає морально-психологічна готовність до педагогічної діяльності [5, с.13].

Також слід зазначити, що професійна компетентність - це фактично результат професійної підготовки фахівця, якісна характеристика, це єдність теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності, у тому числі і педагогічної.

А.Маркова розглядає дві сфери професійної компетентності: мотиваційному й операційному. Кожна з них містить різноманітні психологічні показники, що дають можливість визначити групи критеріїв компетентності (об'єктивні і суб'єктивні, результативні і процесуальні, нормативні та індивідуально-варіативні, наявного рівня і прогностичні, соціальної активності, конкурентноздатності і професійної прихильності, якісні і кількісні).

Отже поняття "професійна компетентність" є складним інтегрованим поняттям, для подальшого визначення якого треба послуговуватися інтегрованим комплексним підходом. По-друге, професійна компетентність базується на взаємозв'язку теоретичних знань, практичних умінь, навичок, а також значущих особистісних якостей, що обумовлюють готовність учителя до активного виконання педагогічної діяльності.

Література

1. Алексеева Л.П., Шаболдіна Н.С. Преподавательские кадры: состояние и проблемы профессиональной компетентности. – М., – 1994. – С.97.
2. Відніс-Трофіменко К. Школа молодого вчителя. – К., 2005. – С.5-32.
3. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність. – К.: Вища школа. – 2004. – 422с.
4. Кондрашова Л.В. Методика підготовки майбутнього учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М., 1990. – С.160.
5. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе. – Кр.Рог, 2000. – 218с.
6. Кравченко Г.Ю. Теоретичні основи формування ключових компетентностей в учнів ЗНЗ І-ІІІ ступенів // Початкове навчання та виховання. – №4. – 2006. – С.34.
7. Ларионова Б. Компетенции в профессиональной подготовке студентов вуза. Монография. Челябинск, 2004.
8. Словар иностранных слов. – М., 1987.

9. Словник української мови. – К., 1973. Т.4. – С.250.
10. Сухарніков Ю. Вища школа України в контексті Болонського процесу // Освіта: технікуми та коледжі. – 2004. – №1(7) – С.12-21.
11. Павлик О.А. Формування технологічної компетенції майбутнього вчителя словника.- Ялта. – 2005. – С.244.
12. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. – Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, Inc., 1998. – 1559 p., p.235.

В.В.Іванова

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

В статье рассматриваются индивидуальные задания как способ формирования творческих способностей будущих учителей математики.

The individual tasks as a method of forming creative abilities of future mathematics teachers are being considered in the article.

Сучасна практика обумовила необхідність підготовки людини до творчої діяльності. Сьогодні, як ніколи, потрібна творчо обдарована особистість, здатна нестандартно виконувати професійні функції в різних сферах діяльності. Підготувати таку особистість в силі тільки творчий учитель, що володіє високим рівнем готовності до нестандартної професійної діяльності.

Критичний аналіз якості підготовки вчительських кадрів підтверджує необхідність кардинальних змін у системі навчання вищої школи. Проблема модернізації вищої педагогічної освіти поєднана з підвищенням рівня професійної готовності майбутніх педагогів до практичної діяльності й створенням умов, у яких студенти виступали б суб'єктами творчої, пізнавальної діяльності, активними учасниками навчальної роботи, суб'єктами освітнього процесу й професійного росту. У зв'язку із цим необхідні нові підходи до реалізації навчального процесу у вищій школі на творчих засадах.

Головним завданням вищої школи є підготовка особистості яка наділена творчими здібностями має фундаментальні знання та практичні вміння, спроможна до інноваційної діяльності.

У структурі особистості поняття “здібність” розглядається як психологічна особливість людини, від якої залежить набуття знань, умінь, навичок, але сама до цих знань, умінь і навичок не зводиться. Стосовно знань, умінь і навичок здібності виступають як певна